

היער" 25. קבק דוחה אפוא את הנצרות אך לא את הנוצרי: "תיארת את ישו שלי, כפי שאני רואה אותו, ובמידה שלא יהא סותר את הדמות האיבנגליונית" 26.

תמורה ולא המרה

התמיהה על קבק, הרמיזות, חוסר היכולת או הרצון להבין אל-נכון את משמעות התמורה שחלה בו, נבעו מהיעדרותה של פרדיגמה נאותה בחברה היהודית, שיכולה היתה להכיל בתוכה דמויות כמוהו. ככל

סופרים עברים דוגמת קבק, אש והוז, שהקדישו יצירה ספרותית שלמה לדמותו של ישוע, ראו בברית החדשה טריטוריה יהודית

שהדבר נוגע ליחס של יהודי לישוע, החברה היהודית לא הכירה בכך שתיתכן תמורה ללא המרת דת. יחס חיובי לישוע נתפס על פי רוב כתחילתו של תהליך שסופו טמיעה והתבוללות. אבל קבק מציג פרדיגמה אחרת: דמותו ותורתו של ישוע לא רק שאינן סותרות את הנאמנות לדת ישראל ולציונות אלא מחזקות אותן. ניתן לומר לכן, שטליתו של קבק הסתירה את הגלוי - הליכתו שבי אחרי ישוע, מפני שבעיני הסובבים אותו השילוב בין השניים היה בלתי אפשרי.

תפיסת העולם הייחודית של קבק, המשלבת גישה חיובית כלפי ישוע לצד דחיית המסורת הנוצרית הפאוליגנית התגבשה קמעה קמעה. בשנת 1914 חשב קבק ש"יש סוברים שבין היהדות ובין הנצרות הפרידו העיקרים המיטאפיסיים החדשים, כביכול, שהנצרות רצתה להכניס ליהדות, וזו סירבה לקבלם. אבל בעיקרו של דבר, 'העיקרים המטאפיסיים של הנצרות ישנים היו במחנה ישראל' 27. בכמשעול הצר חוזר קבק על אותה תפיסה: "תלמידי-תלמידיך? ותלמידי-תלמידי-תלמידיך? [...] בשמך ובשם תורתך עתידים לעשות מלחמות, להחריב ערים ומדינות, לרצוח ולפשוט ידם בגזל ובעושק..." 28.

המאבק מאחורי הקלעים על 'פרס ביאליק' חושף את העובדה שהחוויה הדתית של קבק והמסקנות שלו ממנה לא התקבלו יפה, וכך אומר קבק: "לא ביותר הייתי בטוח שהפרס יפול בחלקי. סבור הייתי שהשנה יקבל אותו בוודאי מי מן הצעירים. אבל בשום פנים לא יכולתי להעלות על דעתי שימנעו ממני את הפרס על חטא שחטאתי בגיבור הרומן שלי [...] ויעקב רבינוביץ טוען שבמשעול הצר הוא עבירה על מצוות הדת או על הלאומיות" 29. מדברים אלה עולה שאף שראוי היה קבק לקבל את הפרס על **כמשעול הצר**, הוא נמנע ממנו מפני שהיו מי שחשבו שעמדתו של קבק עומדת בניגוד ליהדות, הדתית והלאומית.

להרחיב את המשעול

מהנאמר עד כה ניתן להיווכח שהשיח על הברית החדשה בתוך החברה היהודית נוטה להתמלכד בין שתי נקודות מבט דיכוטומיות: יהודית או נוצרית. לא אחת נוטים החוקרים עצמם לאחד משני הקטבים האלה, ולכן נוטים לפרש יצירה ספרותית או דמות היסטורית על פי קווי תיחום אלה. 30 הניתוח המוצע כאן מצביע על אופציות נוספות, שאינן בהכרח מצויות באחד משני הקטבים האלה. קריאה דייקנית, השמה לב

לפרטים ואינה ממוסכת בראייה סטריאוטיפית, מאפשרת לגלות רבדים חדשים הן באישיותו של קבק והן ביצירתו.

שמואל ורסס ניסה להתמודד עם סוגיה זו בעזרת הקשר שבין השפעתו של המחקר ההיסטורי בסוגיית ישוע מנצרת לבין הספרות העברית המתחדשת. הוא הבחין כי התובנות הקיימות - או יהודי או נוצרי - החלו להתעמעם ולכן מתערערת גם התפיסה המקובלת של אותה דיכוטומיה בין הברית החדשה ליהדות. לדעת ורסס, סופרים עברים דוגמת קבק, אש והוז, שהקדישו יצירה ספרותית שלמה לדמותו של ישוע, ראו בברית החדשה טריטוריה יהודית ויצרו בכך מרחב חדש הדורש להתאים אליו את כלי המחקר הספרותיים וההיסטוריים. ורסס מניח אפוא, שבספרות העברית העיסוק בישוע אינו לשם חדוות היצירה, ומכאן שניתן לראות ביצירות מסוימות פרדיגמה חדשה ללאומיות יהודית, המבקשת לטשטש את הדיכוטומיה בין הברית החדשה ליהדות. יש להניח שגישה כזאת תגלה מניפה רחבה הרבה יותר של דעות ואמונות, מטרות ומסרים - קשת שלמה של התייחסויות רגשיות ואמונתיות שהיו מכוסות עד כה. הרחבת המשעול שבו הלכו מבקרים וחוקרים בעבר, כפי שמציע מאמר זה, תאפשר הבנה טובה יותר לא רק של יצירות ספרותיות, אלא גם של רעיונות, דעות ואמונות שניסו לצקת תוכן וצידוק לתנועה הציונית שנאבקה על דרכה. ■

מאמר זה מתבסס על פרק מעבודתו של צבי סדן, דוקטורנט באוניברסיטה העברית. עבודתו של סדן עוסקת ב-"הציונות וישוע מנצרת: היבטים חדשים על לאומיות יהודית מודרנית (1897-1945)".

«הערות וביבליוגרפיה בעמ' 53»

גילי א. דנון

עַל קו הַשֶּׁבֶר, נֶאֱחָז
בְּקַרְנֵי בֵּיתִי. מְקַלְטִי,
אֵת אֶתִּי לְמַרְגְּלוֹת מוֹתִי,
נִסְתַּף בְּחַיִּי, אֶלְמוּנִי. הֶרְסִיסִים
שְׁאֵסְפֵת מִתְפַּזְרִים שׁוֹב בְּתוֹכִי,
הוֹעֵם יוֹמִיּוֹמִי. חִדְתִּי. יְמֵי בְּזֻמֵּן הָזֶה
קְצוּבִים. הֵר גֵּעַשׁ בְּטַבּוּרָה שֶׁל עִירִי
מֵאִים לְהִתְפַּזֵּץ שְׁאֵלוֹת עַל
קִיּוּמִי. נֶאֱסַף אֶל זְרוּעוֹתַיךָ
מֵעֵבֶר לְסַפֵּק, יִקְרֶתִּי,
לְצַדֵּךְ הַשֶּׁקֶר אֲמַתִּי.